

KANSER KONTROLÜNDE BİRİNCİ BASAMAK SAĞLIK KURULUŞLARININ ROLÜ

Dr. Sema DURAK*

Uz. Dr.Hülya KARAKILINÇ**

Kanser Erken Teşhis ve Tarama Merkezi*

Antalya İl Sağlık Müdürlüğü**

Ulusal Kanser kontrolü; bir ülke ya da bölgede kanser yükünü değerlendirerek ve bu yükü azaltmaya yönelik bütün faaliyetleri dikkate alarak bir program hazırlayıp, eşgüdümlü olarak uygulamaktır.

Ulusal Kanser Kontrol Programları; önleme, erken yakalama (tarama, erken tanı), iyileştirme (tedavi), yatıştırıcı bakım (palyatif bakım) şeklinde dört aşamayı içermelidir. Bu aşamaların her biri için geliştirilecek programlarla kanserlerin 1/3 'ü önlenir, 1/3 'ü erken evrede yakalanarak uygun tedavi ile tedavi edilebilir. Diğer 1/3 'ü ise palyatif bakım gerektiren kanserlerdir. Bu nedenle kanser kontrolü için farklı sağlık disiplinlerinin ve sektörlerin birlikte çalışması önemlidir.

Kanserin artan önemi ve maliyeti nedeniyle, kanseri önleme, erken tanı ve tarama programları ön plana çıkmaktadır.

Topluma yönelik çalışmalar arasında önleme, erken tanı ve tarama faaliyetlerini etkin kılabilecek en etkili yöntem ise; **eğitimidir**.

Birinci basamak sağlık kuruluşlarının temel görevi de; erken tanı, beslenme düzeltilmesi ve sağlık eğitimi hizmetleri ile çevreye yönelik olarak yapılan çevre kontrolü ve iyileştirilmesi çalışmaları vb. koruyucu sağlık hizmetleridir. Bu görev tanımı ele alındığında kanser kontrolünde önleme, erken tanı ve tarama aşamalarının yürütülmesinde birinci basamak sağlık kuruluşlarına önemli görevler düşmektedir.

AMAÇ:

Bu nedenle Avrupa Birliği ve Sağlık Bakanlığı işbirliğinde yürütülen "Kanser Tarama ve Eğitim Merkezleri Projesi" kapsamında birinci basamak sağlık kuruluşu olarak açılan Antalya Sağlık Müdürlüğü Kanser Erken Teşhis ve Tarama Merkezi;

- Kendi çalışanlarının yürüttüğü halk eğitim çalışmaları ile birlikte hedef kitleye ulaşmada önemli işlev gören sağlık ocakları personeli (özellikle ebeler) için hizmet içi eğitimler düzenleyerek, topluma

yansımaları ile kanseri önleme, erken tanı konusunda farkındalığı arttırmak,

▪ Dünya Sağlık Örgütü tarafından erken tanısının morbidite ve mortaliteyi azaltması nedeni ile önerdiği meme, serviks ve deri kanserinin erken tanı ve tarama faaliyetlerini yaygınlaştırmak için sağlık ocağı çalışanları ile birlikte toplumda sık görülen kanserlerin kontrolüne çalışmak,

▪ Eğitim ile bilinçlendirilen toplumun sağlık kuruluşlarına başvurusunu artırarak, sık görülen kanserlerin kontrolünde birinci basamak hizmetlerin ağırlığını artıracak yeni bir model oluşturmayı amaç edinmiştir.

MATERYAL ve METOD:

Bu amaç doğrultusunda; Antalya Kanser Erken Teşhis ve Tarama Merkezi olarak, öncelikle kansere neden olabilecek etkenler ile mücadele konusunda özellikle okullarda, toplum merkezleri ve kent çadırlarının bağlı olduğu sağlık ocağı ve Sağlık Müdürlüğü Eğitim Şubesi ile işbirliği içinde halk eğitimleri yapmıştır.

Birinci basamak sağlık kuruluşlarında rutin muayene işlemlerinin içerisine meme muayenesinin de dahil edilmesi, ikinci basamak sağlık kuruluşlarında rutin meme anamnezi ve muayenesi, ilgili branşlar dışında yapılmayacağından dolayı meme kanseri erken tanısı için çok önemlidir. Ayrıca ebelerin ev ziyaretlerinde eğitim vermesi toplumdaki farkındalığı arttıracaktır.

Bu nedenle sağlık ocağında çalışan sağlık personeline 2004 yılından başlayarak meme ve serviks kanserinin erken tanısı için kendi kendine meme muayenesi, klinik meme muayenesi, servikal smear alımı konusunda teorik ve uygulamalı hizmetiçi eğitimler verilmiştir. Bu eğitimlerde halkın başvuru aşamasında meme ve serviks kanseri erken tanısı için sağlık hizmetine ulaşma zorluğu yaşamadan, ikinci basamakta hastane hasta kabul, muayene kuyruklarında beklemeden birinci basamak kurumlarını kullanarak kolayca hizmete ulaşabilecekleri vurgulanmıştır. Ayrıca Kanserle Savaş Dairesi Başkanlığı koordinasyonunda “Kendi Kendine Meme Muayenesi Eğitim Programı” çerçevesinde 1195 birinci basamak sağlık personeli eğitime alınmıştır.

Ayrıca merkeze 2006 Kasım ayında Kanser Savaş Dairesi Başkanlığı tarafından deri kanseri riskinin belirlenmesi ve lezyonların izlenmesi için dermatoskopi cihazının gönderilmesi ile birinci ve ikinci basamak sağlık personeli ile deri kanserlerinin erken tanısı için çalışmalar plan aşamasındadır.

BULGU ve SONUÇLAR:

Tüm bu çalışmalar sonucunda;

Sağlık ocağı ebeleri ev ziyaretlerinde 15-49 kadın izlemlerinde “Kendi Kendine Meme Muayenesi” eğitimini rutin hale getirmiş ve izlem formlarında belirtmeye başlamışlardır. Kadınların meme muayenesi ve mamografi çekimleri için merkeze yönlendirmektedirler. **2006 yılında Antalya ilinde 463869 olan 15-49 yaş kadın nüfusunun %60 (277198)’ına, 145865 olan 49 yaş üstü kadın nüfusunun %28(40402)’ine bu eğitim verilmiştir.**

Kanser Erken Teşhis ve Tarama Merkezi ile Merkez 13 Nolu Sağlık Ocağı işbirliği ile “25- 64 yaş grubu kadınlarda servikal smear alımı ile serviks kanseri araştırma projesi” yürütülmüştür. Proje sonucunda genel serviks kanseri taramasından jinekolojik öyküleri ve muayeneleri sonucunda serviks kanser riski saptanan kadınlardan smear alımı yapılması gerektiği sonucuna varılmış ve sağlık ocağı için gerekli malzemelerin alımı için çalışmalar başlamıştır.

Antalya Kanser Erken Teşhis ve Tarama Merkezi’nde **2006 yılında başvuran 3074 kişiden 1321’ine mamografi uygulanmış ve 25 kişiye meme kanseri teşhisi konulmuştur. 25 meme kanseri olgusunun 11’i sağlık ocakları sağlık personeli tarafından yönlendirilen kişilerdir.**

Merkeze erken tanı amacıyla sağlık ocağında çalışan 27 doktor, 176 ebe, 114 hemşire başvurmuştur.

ÖNERİLER:

Kanser Erken Teşhis ve Tarama Merkezleri birinci basamak sağlık kuruluşları ile işbirliği içinde çalışmalıdır. Birinci basamak sağlık kuruluşu çalışanları kanseri önleme, erken tanı ve tarama hizmetlerinde (özellikle 40 yaş ve üzeri asemptomatik kadınları önerilen aralıklarla mamografi çekimine gönderme ve riskli kadınlardan smear alımı) aktif rol almalıdır. Erken tanı ve tarama için yapılacak mamografi çekimi ve smear alımının sağlıklı kişilerde yapılacak tetkikler olduğu dikkate alındığında Kanser Erken Teşhis ve Tarama Merkezlerinin birinci basamak sağlık kuruluşu olarak hizmet vermesinin halkın hizmete ulaşımını kolaylaştıran ne kadar önemli bir fonksiyonu olduğu görülecektir.

Kaynaklar:

1. National Cancer Control Programmes, Policies and Managerial Guidelines, WHO, Cenevre, 2002.
2. Kanser Tarama ve Eğitim Merkezleri Çalışma Klavuzu, T.C. Sağlık Bakanlığı Kanserle Savaş Dairesi Başkanlığı'nın 6/10/2003 tarih ve 5030 sayılı yazısı.
3. Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi Hakkında Yönerge, T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2001.
4. Dr.K.Alimoğlu, Dr.E.Alimoğlu, Prof.Dr.A.Kabaloğlu, Meme Kanseri Erken Tanısında Kullanılan Yöntemler, Sendrom Dergisi 16(12):73-79, 2004.
5. Antalya Kanser Erken Teşhis ve Tarama Merkezi 2006 Yılı Çalışma Raporu.